

перетворити колгосп на виключно український. Значно ускладнила ситуацію чистка колективу, в результаті якої було виключено 12 членів: 3 єврея та 9 українців [10, 53]. Це опис стандартного єврейського сільськогосподарського колективу на Поділлі зразка 1920-х років. Найкращим прогнозом для об'єднання такого типу є припущення що воно проіснувало до середини 30-х років, а потім було реорганізоване у виключно українське, а представники національної меншини емігрували на південь України або ж до Біробіджану.

На наш погляд показовою є статистика фінансових надходжень різних груп працюючого населення. Максимальний зарібок подільського кустаря у 1920-х роках становив 5-7 карбованців на тиждень, а середній – 3-4 крб. [10, 26] Один трудовий день єврейського колгоспника складав півтора карбованці і півтора кілограми овочів, що приблизно в три рази перевищувало звичайний зарібок в українському колгоспі. Тому українці (багато з них вільно говорили мовою ідиш) намагались влаштуватись на роботу в єврейські колгоспи і склали близько десяти відсотків їх членів [12, 162].

Наприкінці 20-х рр. в Україні було 94 єврейські сільські та 56 селищних рад, чисельність євреїв-селян перевищила 100 тисяч. До 1931 р. 95% єврейських господарств стали колгоспами. Цей відсоток був найвищим серед селян національних меншин України.

Однак скоро стало очевидним, що народ не звичний до сільського господарства, не може за декілька років змінити спосіб життя. У Вінницькій області в 1934 р. серед примістечкових колгоспників торгівлею займалися 47,4%, а землеробством – 3,9% чоловік.

Отже, розглянувши окремі приклади здійснення аграризації подільського єврейського населення, можна зробити висновок, що влада здійснила цей крок вимушено з метою подолання економічної кризи та тотального безробіття у містечках, а також для зміцнення власних позицій серед однієї із найбільших національних меншин України. В свою чергу євреї були позбавлені свободи вибору. Перехід до землеробства був єдиною змогою для багатьох уникнути голодного існування та тавра нетрудового елементу. Перетворення були здійснені без належної підготовки, без врахування реальної ситуації із кількістю незайнятої земельної площі на Поділлі, в досить складній економічній ситуації. Наслідком проведеної роботи були неорганізовані, непрофесійні та нетривкі колгоспні об'єднання містечкових євреїв. Продуктивна робота та великі прибутки для цих господарств були радше виключенням із правил аніж нормою. Єврейські колгоспи проіснували на Україні до початку Другої світової війни.

1. Горювський Ф.Я., Хонігсман Я.С., Найман А.Я. *Євреї України (Короткий нарис історії)*, в 2-х ч. – К., 1995; Самарцев І.Г. *Євреї в Україні на поч. ХХ ст.* // *УІЖ*. – 1994. – №4; Гусєв В.І. *Ім ніколи не було лежко* // *Трибуна*. – 1994. – №7-8; Шашкевич Я. *Єврейсько-українські взаємини середини ХХІ – поч. ХХ ст.: періоди рівноваги* // *Слово і час*. – 1992. – №9.
2. Козєрод О. *Євреї України в період непу*. – К., 2002; Орлянський В. *Євреї України в 20-30-ті роки ХХ сторіччя: соціально-політичний аспект*. – Запоріжжя, 2000.
3. Рафальський О. *Національні меншини України у ХХ*

4. *столітті: Історіографічний нарис*. – К., 2000.
4. *Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГОУ)*. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 2019.
5. *Найман О.Я. Історія євреїв України*. – К., 2003.
6. *Краткая еврейская энциклопедия / Ред. П. Орен, Н. Праг*. – Т. 8. – Іерусалим, 1996.
7. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВУ)*. – Ф. 8. – Оп. 2. – Спр. 578.
8. *Винокурова Ф. "Джойнт" – сторінки історії. Оказание помощи еврейскому населению Подолии в ликвидации последствий гражданской войны и голода – документы, факты, цифры // "Штеттл": история и культура. Материалы науч.-практ. конференции*. – К., 1998.
9. *Горювський Ф.Я., Хонігсман Я.С., Найман А.Я. Євреї України (Короткий нарис історії)*, в 2-х ч. – Ч. II. – К., 1995.
10. *Державний архів Вінницької області*. – Ф. П-1. – Оп. 1-А. – Спр. 136.
11. *Современное состояние еврейских местечек и перспективы их экономического оздоровления*. – Каменец-Подольський, 1929.
12. *Исторический путеводитель "100 еврейских местечек Украины"*. – Выпуск 1: Подолия. – К., 1998.

Я.В. Балабай

ЗОВНІШНЯ СЕЛЯНСЬКА ОРЕНДА ЗЕМЛІ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД НЕПУ

Оренда землі – це форма землекористування, за якою власник землі передає свою земельну ділянку іншій особі на визначений термін для ведення господарства за орендну плату. Основним протиріччям, яке стримувало розвиток сільського господарства у період непу, була невідповідність між кількістю землі, отриманою селянами внаслідок революції та наявною кількістю худоби та реманенту. Оренда землі, таким чином, виступала засобом, за допомогою якого у господарстві встановлювалася відповідність між площею земельної ділянки та наявними засобами виробництва (робоча сила, живий та мертвий реманент). В офіційних документах радянської влади неодноразово зазначалося, що основним елементом процесу розшарування в селі у період непу була не стільки земля, скільки торгівля, худоба та реманент, що перетворювались в знаряддя накопичення та експлуатації [1, 72]. Нестача засобів виробництва – худоби та реманенту була основною причиною здачі землі в оренду маломісними господарствами. Одним з перших і основних своїх завдань на селі у період непу радянська влада вважала допомогу селянству поповнити свій живий та мертвий реманент [2, 531]. Отже, земельна оренда – це важлива складова селянського землекористування, необхідна для розвитку продуктивних сил села.

Актуальність даної теми обумовлена місцем та значенням зовнішньої селянської оренди землі в Україні у зазначений період. Дозвіл земельної оренди мав місце саме у період непу – період, коли в економіці були задіяні ринкові механізми. Дослідження зовнішньої селянської оренди землі в Україні у період непу дозволить з'ясувати питання про місце і розміри зовнішньої селянської оренди землі, її вплив на соціально-економічний розвиток селянських господарств України у вказаний період. Вивчення зовнішньої селянської оренди землі в Україні у період

непу в цілому має практичне значення для сьогодення. Адже відродження сільського господарства вимагає об'єднаних зусиль не лише аграрників-практиків, вчених-економістів та політиків, а й професійних істориків. Використання досвіду минулого допомагає уникати зайвих помилок, а врахування історичних уроків гарантує здійснення державного курсу без виснаження ресурсів.

Історіографія питання представлена дослідженнями радянських та сучасних українських вчених. Всередині радянського періоду історіографії питання вирізняються роботи дослідників 1920-х рр. ХХ ст.: М.Б. Гуревича [3], А. Азизяна і Д. Великевича [4], С.М. Соснового [5], П. Плешкова [6]. Питання селянської оренди землі в роботах вищезазначених дослідників розглянуті з економічної точки зору, адже більшість з них була професійними економістами. В історіографії даного періоду немає робіт історико-економічного напрямку. Серед радянських дослідників питання слід назвати Б.К. Мигалю [7]. Це дослідження професійного історика, в якому розглянуто багато аспектів селянського землекористування та селянського господарства в цілому, в тому числі зовнішньої селянської оренди землі в УСРР у період непу. Сучасні дослідники питання: В.В. Калініченко [8], О.І. Ганжа [9], С.В. Корновенко [10], Ю.В. Котляр [11], С.В. Кульчицький [12], В.М. Лазуренко [13] зробили вагомий внесок в розробку і аналіз основних аспектів історії селянського господарства, селянського землекористування, розшарування всередині селянства, політики радянської влади щодо українського селянства тощо. Зокрема, В.В. Калініченко у спеціальній статті, присвяченій оренді землі [14] приділив увагу питанню зовнішньої селянської оренди землі. Наразі тема потребує спеціального наукового дослідження з сучасної точки зору.

Дослідження на тему "Зовнішня селянська оренда землі в Україні у період непу" ґрунтується на достатній джерельній базі. Джерельну базу можна умовно поділити на такі групи джерел: законодавчі (декрети, закони, кодекси, рішення, акти, постанови та директиви центральних і місцевих органів влади); масові статистичні джерела (матеріали динамічних гніздових переписів та весняних обслідувань селянських господарств УСРР); праці тогочасних державних діячів.

Метою даної роботи є вивчення та аналіз зовнішньої селянської оренди землі в Україні у період непу, а саме: передачі землі селянам з державного земельного фонду, дослідження ресурсів фонду державних земель, вивчення умов та видів орендних платежів, дослідження розмірів орендованих площ державного земельного майна. Об'єктом дослідження є зовнішня селянська оренда землі в Україні в період НЕПу. Предметом – шляхи та засоби встановлення зовнішньої земельної оренди на селі в зазначений період.

Земельний орендний фонд у 1920-ті роки складався з двох частин: внутрішньої і зовнішньої селянської оренди землі. Внутрішня селянська оренда землі – це оренда трудових наділів у селянському середовищі. Зовнішня селянська оренда землі – це оренда фонду державного земельного майна: радгоспів, цукроварень, земель колонізаційного фонду та ін. Роль земель державного земельного

майна в орендних відносинах у радянському селі була значно нижчою від тієї ролі, яку вони відігравали в орендних відносинах дореволюційного села.

Зовнішня селянська оренда землі або оренда фонду державного земельного майна за думкою радянської влади вносила корективи до трудового землекористування. Вважалося, що ділянки на оренду із фонду державного земельного майна формувалися з двох основних джерел: із запасного державного земельного фонду та з земель тих господарів, що по тим чи іншим причинам припиняли сільськогосподарську діяльність [15, 20]. Здача землі в оренду була заборонена тим господарствам, що припиняли сільськогосподарську діяльність і переходили до інших видів діяльності або переселялися [18, 6]. Подібна схема передачі державною землею у користування від колишнього господаря до нового на орендних умовах вважалася діючим і вигідним корективом земельної проблеми.

По мірі охоплення земельних угідь державного земельного майна користувачами, що не відносилися до категорії індивідуальних орендарів, здавання та оренда державного земельного майна індивідуальними орендарями з року в рік постійно скорочувались [4, 47]. Це скорочення площі державного земельного майна у користуванні селян мало місце внаслідок передачі значних площ у трудове користування населенню. Через земельний голод, особливо у густонаселених районах Лісостепу, Поділля та Полісся, радянська влада вдалася до скорочення до мінімальних розмірів земельних площ, закріплених за цукроварнями, спиртовими заводами, радгоспами та іншими установами. Так, за дослідженням Б.К. Мигалю, цукрові заводи передали селянам у 1922 р. – 50 тис. дес. ріллі, у 1923 р. – 100 тис. дес., у 1926 р. (з фондів Поділля та Київщини) – 25, 2 тис. дес. землі [16, 29]. З державних фондів радгоспів селянам протягом 1923 – 1926 рр. було передано майже 115 тис. дес. землі [16, 30]. До 1924 р. на Півдні України (де здебільшого розміщувалися землі колонізаційного фонду) було освоєно 604, 7 тис. дес., до кінця 1925 р. – 881 тис. дес., а протягом 1926 р. – ще 338 тис. дес. землі [16, 30]. Крім того, селянам було передано 75,7 тис. дес. землі земельних товариств і комітетів взаємодопомоги землі волосних посівних фондів [16, 30]. Таким чином, внаслідок здійснених передач державний земельний фонд на кінець 1925 р. зменшився до 1900 га. [16, 30].

Ресурси державного земельного майна поділялися на 2 частини: землі державного значення – закріплені за Цукротрестом, Радгоспоб'єднанням, Укрдержспиртом, Держлугфондом, науково-дослідними установами Наркомзему і Наркомосвіти; землі місцевого значення – закріплені за державними установами, підприємствами.

У кінці 1922 р. Народний комісаріат земельних справ УРСР видав розпорядження, яке дозволяло короткотермінову оренду земель з державних фондів. Кількість орендованої землі не мала перевищувати подвійну норму на кожного ідця родини орендаря [16, 33]. Плата за користування землями державних земельних фондів визначалася місцевими земельними відділами рад, при цьому враховувалась якість землі, місцеві умови та господарське становище орендаря. Умови здачі та оренди державного земельного майна були більш одноманітними, ніж умови оренди земель трудових наділів. При оренді

державного земельного майна основною формою оплати була грошова. Матеріали ЦКК – РКІ констатують, що за гроші здавалося до 95% всіх земельних угідь державного земельного майна. Оренда землі за інші форми оплати зустрічалась дуже рідко, головним чином це оренда земель радгоспів, яка практикувалася як за гроші, так і за відробітки та іздолі [4, 48]. В середньому, орендна плата за користування землями державних земельних фондів не перевищувала 5 крб. [7, 37].

У період непу селяни орендували певну кількість землі у радгоспів. За дослідженням Б.К. Мигалю, у 1924 р. радгоспи України здавали в оренду селянам 13% закріплених за ними земельних площ, у 1925 р. – 11,3%, у 1926 р. – трохи більше 5% [7, 36].

Крім того, селяни орендували і значну частину колонізаційного фонду. Землі цього фонду здебільшого освоювалися переселенцями з північних районів України. За дослідженням В.В. Калініченка, площа орендованої селянами землі колонізаційного фонду складала 855,2 тис. дес. [14, 32].

Селянська оренда земель Цукротресту, Укрдержспирту, Уккрадгосптресту, Держлугфонду разом у 1924 р. становила 159,1 тис. дес. [14, 33]. Оренда земель місцевого значення складала 583,5 тис. дес. у 1924 р. [14, 33].

У 1924 р. селянство орендувало у держави 1597,8 тис. дес. [14, 33]. Поступово площа селянської орендованої землі фондів державного земельного майна скорочувалась. Всього в Україні на кінець непу (1929 р.) держава здавала в оренду селянам 441,5 тис. дес. землі, більша частина яких припадала на південні губернії – 341,2 тис. десятин [5, 26].

У матеріалах обслідувань ЦКК – РКІ міститься інформація, що в деяких районах орендарями земель державного земельного майна були здебільшого міцні середняцькі та кулацькі господарства. Землі державного земельного майна часто здавалися в оренду з торгів. Вони потрапляли до рук того, хто давав більшу орендну плату і орендував більшими площами [4, 51]. Наприклад, у Тульчинській окрузі зафіксований такий випадок: "Приходить чутка до наших незаможників, що лісництво здає в оренду землю на пільгових умовах. Але коли вони (незаможники) приходять до лісництва, їм кажуть – вступайте в торги, як ви виграєте, то, звичайно, що земля лишиться за вами" [17, 34].

Деякі бідняцькі господарства орендували землі державного земельного майна через те, що вони здавалися по значно нижчих цінах, тому спостерігалися випадки суборенди вже орендованих ділянок іншими особами. Суборенда була категорично заборонена законом [19, 156]. Вона вважалася капіталістичною формою використання землі, за якою орендар не працює, а отримує нетрудові доходи з орендованої землі. Земля в таких випадках ставала засобом капіталістичного накопичення.

Для кооперативних об'єднань (артілей, комун, товариств), а також для найбіднішого населення задача в оренду земель державного земельного майна здійснювалась без торгів, господарським способом, за угодою. Задача земель державного земельного майна для індивідуальних користувачів здійснювалась на короткострокове орендне користування, а колективним об'єднанням (комунам, артільям,

товариствам) у довгострокове та безстрокове користування. Поруч із законодавчим оформленням основних засад орендної політики радянської влади йшов процес підтримки і розвитку колективних форм господарювання, кінцевою метою якого була колективізація сільського господарства. Орендна політика все більше виглядала як тимчасовий та змушений захід радянської влади.

При оренді земель державного земельного майна маломісними господарствами деякі волвиконками в окремих випадках надавали пільги у вигляді пониження або звільнення від орендної плати у перші роки користування.

Таким чином, зовнішня селянська оренда землі в Україні у період НЕПу охоплювала наступні земельні ресурси: землі державного значення – закріплені за Цукротрестом, Радгоспб'єднанням, Укрдержспиртом, Держлугфондом, науково-дослідними установами Наркомзему і Наркомосвіти, колонізаційний фонд; землі місцевого значення – закріплені за державними установами, підприємствами. Фонд зовнішньої селянської оренди землі в Україні у період НЕПу був значно меншим у порівнянні із дореволюційним періодом. Це було пов'язано із значними обсягами площ державного земельного майна, що були передані селянам у ході націоналізації землі. Орендували землі державного земельного майна здебільшого середні та заможні господарства, оскільки поширеною умовою здачі була здача з торгів. В цілому оренда землі створювала відповідність між земельною площею та наявними засобами виробництва, вводила у господарський обіг максимальну кількість придатної землі. З іншого боку, оренда сприяла розвиткові соціальної та майнової диференціації в українському селі, який йшов всупереч магістральному напрямку політики радянської влади побудови безкласового суспільства. В решті-решт оренда землі в країні, що ставала на так званий соціалістичний шлях розвитку була приреченою.

1. *Земельный кодекс УССР. Текст и практический постановительный комментарий. 3-е переработанное и дополненное издание.* – Харьков, 1929.
2. *Директивы КПСС и Советского правительства по хозяйственным вопросам 1917 – 1957 годы. Т. I.* – М., 1957.
3. *Гуревич М.Б. Состояние сельского хозяйства Украины в 1922 – 1923 гг.* – Харьков, 1924.
4. *Азизян А. и Великевич Д. Арендные отношения в советской деревне.* – М., 1928.
5. *Сосновий С.М. Оренда землі на Україні.* – Х., 1926.
6. *Плешков П. Наемный труд в крестьянском хозяйстве СССР.* – М., 1928.
7. *Мигаль Б.К. Здійснення аграрної політики на Україні у відбудовний період (1921 – 1925 рр.).* – Харків, 1974.
8. *Калініченко В.В. Селянське господарство України в період непу: історико-економічне дослідження.* – Харків, 1997.
9. *Ганжа О.І. Українське селянство в період становлення тоталітарного режиму (1917 – 1927 рр.)* – К., 2000.
10. *Корновенко С.В. Село. Хліб. Гроші. Податкова політика радянської влади в українському селі у період НЕПу.* – Черкаси, 2004.
11. *Котляр Ю.В. Селянство Півдня України: доба нової економічної політики (1921 – 1929 рр.)* – Одеса, 2004.
12. *Кульчицький С.В. Комунізм в Україні: перше десятиліття 1919 – 1928.* – К., 1996.
13. *Лазуренко В.М. Куркуль чи господар? Селянська*

- економіка як соціальна категорія. — Черкаси, 2005.
14. Калініченко В.В. Оренда землі в українському селі в роки непу // Проблеми історії України : Факти, твердження, пошуки. — К., 2007. — Вип. 16. На пошану доктора історичних наук, професора С.В. Бідлицького з нагоди 70-річчя від народження та 50-річчя наукової праці. — Ч. 2.
15. Качинский В. Очередные задачи сельского хозяйства // Народное хозяйство Украины. Сборник II. — X., 1921.
16. Великий Жовтень і розв'язання аграрного питання на Україні // Вісник Харківського Університету. — 1977. — № 150.
17. 5-й з'їзд незможних селян України. Бюлетень № 2. Харків. 5 січня 1927 р. // 5-й Всеукраїнський з'їзд незможних селян. Стенографічний звіт і постанови. — X., 1927.
18. Земельный Кодекс УССР — Харьков, 1922.
19. Комуністична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. 1898 — 1970. Пер. з 8-го рос. вид. За заг. ред. П.М. Федосєєва і К.У. Черненко. — К., 1979. — Т.2.: 1917 — 1924.

Л.Г. Голиш

ДІЯЛЬНІСТЬ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА КОЛГОСПІВ УКРАЇНИ У 1943 — 1950 рр.

Одним з найтяжчих соціальних наслідків німецько-радянської війни було зростання у справді астрономічних вимірах чисельності дітей, позбавлених батьківського піклування. Надійним і часом єдиним прихистком для цієї категорії постраждалих дітей стала розгалужена мережа спеціальних установ: дитбудинків та будинків дитини. Вони створювалися згідно з низкою партійно-урядових постанов*, підпорядковувалися наркоматам освіти та охорони здоров'я і, як правило, ними фінансувалися. Однак з огляду на небачені досі масштаби соціального лиха, яким було масове сирітство і безпритульність, існуюча мережа закладів для постраждалих дітей не відповідала потребам у них, а їхнє грошово-матеріальне забезпечення за екстремальної воєнної пори залишало бажати кращого. У таких умовах виникла потреба в створенні альтернативних дитустанов, які відкривалися підприємствами та колгоспами.

Питання створення та функціонування дитячих будинків означеного типу відзначається великою актуальністю не лише з огляду на неперехідне значення воєнної проблематики, але й зростаючий суспільний інтерес у сучасній Україні до нелегкої долі наймолодших представників воєнного покоління — дітей війни. Незважаючи на це, дана проблема позначена в сучасній історіографії хіба що пунктирно. На дотичному рівні окремих питань діяльності нетрадиційних дитустанов торкаються у своїх дослідженнях В.В. Ленська [1], та Л.В. Пилипенко [2], а П.М. Чернега [3] розкриває місце профспілок у організації роботи цих закладів. Враховуючи указане

* Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У "Про організацію допомоги дітям-сиротам, батьки яких загинули в боях чи замучені й розстріляні фашистськими загарбниками" від 27 березня 1943 р.; постанова РНК УРСР № 307 "Про поліпшення роботи дитячих будинків" уряд України і ЦК КП(б)У від 28 вересня 1943 р.; постанова "Про заходи по боротьбі з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в Українській РСР", прийнята в липні 1944 р. та ін.

вище, авторка визначила метою пропонованої розвідки на основі переважно архівних джерел з'ясувати загальні питання діяльності дитячих установ для постраждалих дітей, які відкривалися при підприємствах та колгоспах. Територіально формат дослідження обмежується 10-ма областями Наддніпрянської та Східної України.

Об'єктом дослідження визначено дитячі будинки промислових підприємств та колгоспів України у 1943-1950 рр. Предметом є особливості становлення та функціонування дитячих установ означеного типу. Уже відразу після визволення промислових районів України деякі підприємства почали створювати установи для дітей-сиріт, батьки яких працювали в даному виробничому колективі до війни, звідти пішли на фронт і загинули, а також для дітей багатодітних батьків, що потребували матеріальної допомоги [4, 176]. Ініціаторами цієї благородної справи стали підприємства Донбасу. Так, у Сталінській області на 1945 р. функціонувало 6 дитбудинків такого типу та 5 окремих груп при дитячих садках, якими було охоплено 607 дітей-сиріт. У документах відзначається особливо хороша робота дитбудинків, які працювали при об'єднаннях "ЗуєвГРЕС", "Зуєвантрацит" та Горлівському машбуді [5]. Подібні дитустанови було також створено при заводі ім. Петровського у м. Дніпропетровськ, машинобудівному заводі ім. С.М. Кірова в м. Горлівка та на інших підприємствах Донецько-Придніпровського району [1, 83, 98].

На багатьох підприємствах відкривалися невеликі дитустанови, що забезпечувалися профспілковими коштами. Так, з ініціативи працівників тресту "Макіїввугілля" такі дитбудинки розпочали роботу в багатьох робітничих селищах Донбасу. У 1945 р. на 18 металургійних заводах їхні контингенти становили 1320 вихованців [3, 158]. ВЦРПС організувала також три дитячих будинки для дітей загиблих шахтарів при шахтах Донбасу [1, 89].

Схваливши цю ініціативу, РНК СРСР 20 вересня 1945 р. прийняла відповідну постанову "Про дитячі будинки при промислових підприємствах", яка визначала завдання з розгортання та особливості функціонування цих спеціальних дитячих установ [2, 86]. З огляду на беззаперечну ефективність функціонування відомчих дитбудинків, уряд у низці своїх постанов розпорядився збільшити контингенти дітей, які повинні в них утримуватися. Так, у постанові Ради Міністрів Української РСР № 1577 "Про контингенти дітей в дитячих будинках при промислових підприємствах Міністерств і відомств УРСР" від 6 вересня 1946 р. було встановлено контингенти таких дитустанов сумарно в 2000 вихованців [6, 32]. При цьому, 100 дітей-сиріт мали утримуватися в дитбудинках при Міністерстві лісової промисловості, 370 — легкої, 140 — харчової, 80 — текстильної, 180 — м'ясомолочної, 160 — місцевої паливної промисловості, 965 — тваринництва [7, 123]. Про необхідність збільшення контингентів йшлося також у постановах Ради міністрів УРСР № 335 "Про заходи з ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності" від 10 березня 1948 та № 857 "Про покращення роботи з влаштування дітей і підлітків, які залишилися без батьків" та інші [8, 11]. Оскільки зазвичай більша частина дитбудинків підпорядковувалася Наркомату освіти*, тому не дивно, що у згаданій постанові "Про дитячі

* 3 25 березня 1946 р. - Міністерство освіти